

Pluralita subjektů

JUDr. Lukáš Hadamčík, Ph.D.

Obsah přednášky

- Základní vymezení plurality subjektů
- Dílčí závazky
- Nerozlučné závazky
- Solidární závazky
- Smlouvy ve prospěch třetího
- Smlouvy k tíži třetího

Strany a subjekty v závazku

- Závazek má vždy alespoň 2 strany
- Závazek podle počtu stran
 - Dvoustranné (dualistické) závazky
 - Vícestranné (pluralistické) závazky
- Závazky podle počtu subjektů na jedné straně závazku
 - Jednoduché – strana je tvořena jedním subjektem
 - Společné – strana je tvořena více subjekty
 - Více subjektů může být na jedné straně nebo na obou stranách

Podstata společných dluhů a pohledávek

- Zaváže-li se několik dlužníků k témuž plnění, nebo zaváže-li se dlužník několika věřitelům k témuž plnění.
- Stav, kdy je na jedné (nebo obou stranách) více subjektů.
- Závazek může být společný
 - Od samého počátku
 - Od určitého pozdějšího okamžiku (např. přistoupení k dluhu)
- Není společný závazek (příklady)
 - Pokud na základě „jednoho právního jednání“ vzniká více samostatných závazkových právních vztahů se samostatným plněním.
 - Dlužník a ručitel
 - Stranou je právnická osoba, která má více členů.

Kritéria třídění společných závazků

- Dle strany závazku
 - Aktivní společné závazky (mnohost na straně věřitelské)
 - Pasivní společné závazky (na straně dlužníků)
 - Na obou stranách
- Dle působení podílu na celém dluhu či pohledávce vůči protistraně
 - Dílčí
 - Solidární
- Dle charakteru (povahy) plnění
 - Dílné (s plněním dělitelným)
 - Nedílné (s plněním nedělitelným)
 - Plnění solidárně nedílné
 - Plnění nerozlučné

K charakteru (povaze) plnění

- Rozhodující je povaha plnění (dare, facere, omittere, pati), nikoliv povaha předmětu plnění, byť z povahy předmětu lze usuzovat na povahu plnění.
- O povaze plnění rozhoduje též vůle stran či hospodářské určení plnění.
- Plnění dělitelné: lze plnit postupně, aniž by došlo ke znehodnocení plnění (zaplacení peněžité částky, dodání množství věcí určitého druhu).
- Plnění nedělitelné: nelze plnit postupně (dodání fyzicky nedělitelné věci, povinnost nekonání).
 - Plnění nerozlučné – je možné je uskutečnit pouze všemi spoludlužníky společně
 - Plnění solidárně nedílné – je možné je uskutečnit pouze najednou, avšak může je uskutečnit kterýkoli ze spoludlužníků, resp. může být uskutečněno vůči kterémukoli z více spoluvěřitelů.

Obecné ustanovení (§ 1868)

- Terminologie: **společné dluhy a pohledávky**
- Subsidiární aplikace zásad o spoluvlastnictví (§ 1868 odst. 1)
 - Velikost podílů při dílčích dluzích a pohledávkách (§ 1868 odst. 1 ve spojení s § 1122 odst. 3)
 - Správa závazku (např. jeho vypovězení) (§ 1126)
- V některých případech subsidiární aplikace ustanovení o společnosti (§ 2271)
- Společný zástupce pro účely doručování (§ 1868 odst. 2)
 - Analogická aplikace pravidel o správci společné věci (§ 1134 an.)
 - Může být některý spoludlužník či spoluvěřitel (riziko kolize zájmů), popř. jakákoli třetí osoba

Přehled právní úpravy

I. Dílčí závazky (dělené)

- Pasivní dílčí závazky (§ 1871 odst. 1, 1. část věty)
- Aktivní dílčí závazky (§ 1871 odst. 1, 2. část věty)

II. Nerozlučné závazky

- Pasivní nerozlučné závazky (§ 1869, 2. alternativa: „*může být splněn jen společnou činností*“)
- Aktivní nerozlučné závazky (zákon výslovně neupravuje)

III. Aktivní solidárně nedílné závazky (§ 1870)

- *pozn.: pasivní solidárně nedílné spadají mezi solidární závazky*

IV. Solidární závazky

- Pasivní solidarita (§ 1872 an.)
 - Včetně pasivních solidárně nedílných (§ 1869 odst. 1, 1. alternativa)
- Aktivní solidarita (§ 1877 an.; včetně § 1871 odst. 2)

I. Dílčí závazky (dělené)

- **předpoklady:**
 - a) dílný závazek, tj. závazek s dělitelným plněním: z povahy plyne, že lze plnit po částech, aniž by došlo ke znehodnocení plnění a
 - b) není zde stanovena solidarita (§ 1871 odst. 1 i.f.) → obecný režim pro závazky s dělitelným plněním
- **následky:**
- **pasivní** dílčí závazky: každý dlužník plní jen svůj díl (§ 1871 odst. 1, 1. část věty)
- **aktivní** dílčí závazky: každý věřitel má právo požadovat jen svůj díl (§ 1871 odst. 1, 2. část věty)

Podíl a povaha dílčích závazků

- velikost podílu se podává z:
 - dohody
 - zákona, pokud tuto otázku řeší (např. § 2723)
 - rozhodnutí soudu, pokud je k tomu oprávněn
 - podpůrně: podíly jsou stejné (§ 1868 odst. 1 → § 1122 odst. 3)
- uvádí se: „je zde tolik samostatných závazků, kolik je spoludlužníků, resp. spoluvěřitelů“
- není však správné považovat je za zcela samostatné závazky
 - srov. např. námitku nesplněné smlouvy (dokud není splněn celý dluh) - § 1911 a § 1912
- zpravidla společný zavazovací důvod

II. Nerozlučné závazky

- Nedílné závazky v užším smyslu slova
 - v širším smyslu zahrnují nedílné závazky i solidárně nedílné (takové pasivní však zakládají solidaritu, viz níže)
- **Pasivní nerozlučné závazky**
 - **Předpoklady:** z povahy plnění plyne, že je lze splnit jen společnou činností všech dlužníků (§ 1869, 2. alternativa: „může být splněn jen společnou činností“)
 - neplní „jeden za všechny“
 - **Následky:** věřitel nemůže chtít plnění jen po jednom z nich (např. musí žalovat všechny; proces: nerozlučné společenství)

- **Aktivní nerozlučné závazky (výslovně neupraveno)**
- **Předpoklady:** z povahy plnění plyne, že je lze splnit jen všem věřitelům společně
 - př.: oprávnění z předkupního práva, kdy je společně oprávněno více osob
- **Následky:**
 - plnění mohou požadovat jen všichni věřitelé společně (např. musí žalovat všichni; proces: nerozlučné společenství)
- Zákon výslovně neupravuje

III. Aktivní solidárně nedílné závazky (§ 1870)

- **předpoklady:**
 - a) solidárně nedílné plnění: je možné je uskutečnit pouze najednou (vcelku), avšak může být uskutečněno vůči kterémukoli z více spoluvěřitelů
 - b) není zde stanovena solidarita (smlouva, zákona, rozhodnutí)
- následky:
- Povinnost dlužníka plnit:
 - dohodnou-li se na tom všichni věřitelé
 - jednomu věřiteli, pokud ten dá přiměřenou jistotu
 - Oprávnění dlužníka plnit jen některému?
 - Z požadavku jistoty plyne, že se chrání ostatní spoluvěřitelé → (-)
- Následný regres mezi spoluvěřiteli (§ 1870 věta druhá)
 - vyplývá z poměru mezi spoluvěřiteli
 - subsidiárně: nic (ale: § 1868 ve spojení s § 1122 odst. 3?)
- *pozn.: pasivní solidárně nedílné spadají mezi solidární závazky*

IV. Kvalifikovaná mnohost subjektů (solidarita, korealita)

- Solidarita je dána u těch závazků, kde je více dlužníků povinno k jednomu totožnému plnění společně a nerozdílně tak, že se zavazují plnit jeden za všechny a všichni za jednoho (pasivní solidarita),
- nebo když jeden dlužník je povinen k jednomu totožnému plnění, jež věřitelé mohou požadovat společně a nerozdílně (aktivní solidarita).
- V obou případech jde o výhodu věřitele.
- Aby šlo o solidaritu, musí být zvláště ujednána, případně tak musí stanovit zákon, nebo rozhodnutí soudu (§ 1871).
- U dlužníků podnikatelů se však předpokládá (§ 1875).

Vícehlavá saň?

- Historický spor o to, zda v případě solidarity existuje pouze jeden závazek z mnohostí subjektů na jedné či druhé straně, anebo zda existuje tolik závazků, kolik je dlužníků (věřitelů).
- NS 29 Odo 1162/2006
- *Má-li více dlužníků splnit dluh témuž věřiteli společně a nerozdílně, je věřitel oprávněn postoupit pohledávku ve smyslu ustanovení § 524 a násl. obč. zák. i jen vůči některému z těchto dlužníků. Postupník se v takovém případě stane věřitelem pohledávky pouze ve vztahu k tomuto dlužníku; ostatní spoludlužníci jsou k témuž plnění i nadále zavázáni postupiteli.*

Teorie vysvětlující povahu solidarity

- význam (např.):
 - změna obsahu a subjektů
 - promlčení
 - okamžik vzniku (srov. např. přistoupení k dluhu)
- Řešení:
 - teorie jednoty
 - teorie plurality
 - *ad hoc* řešení podle smyslu a účelu

Význam solidarity

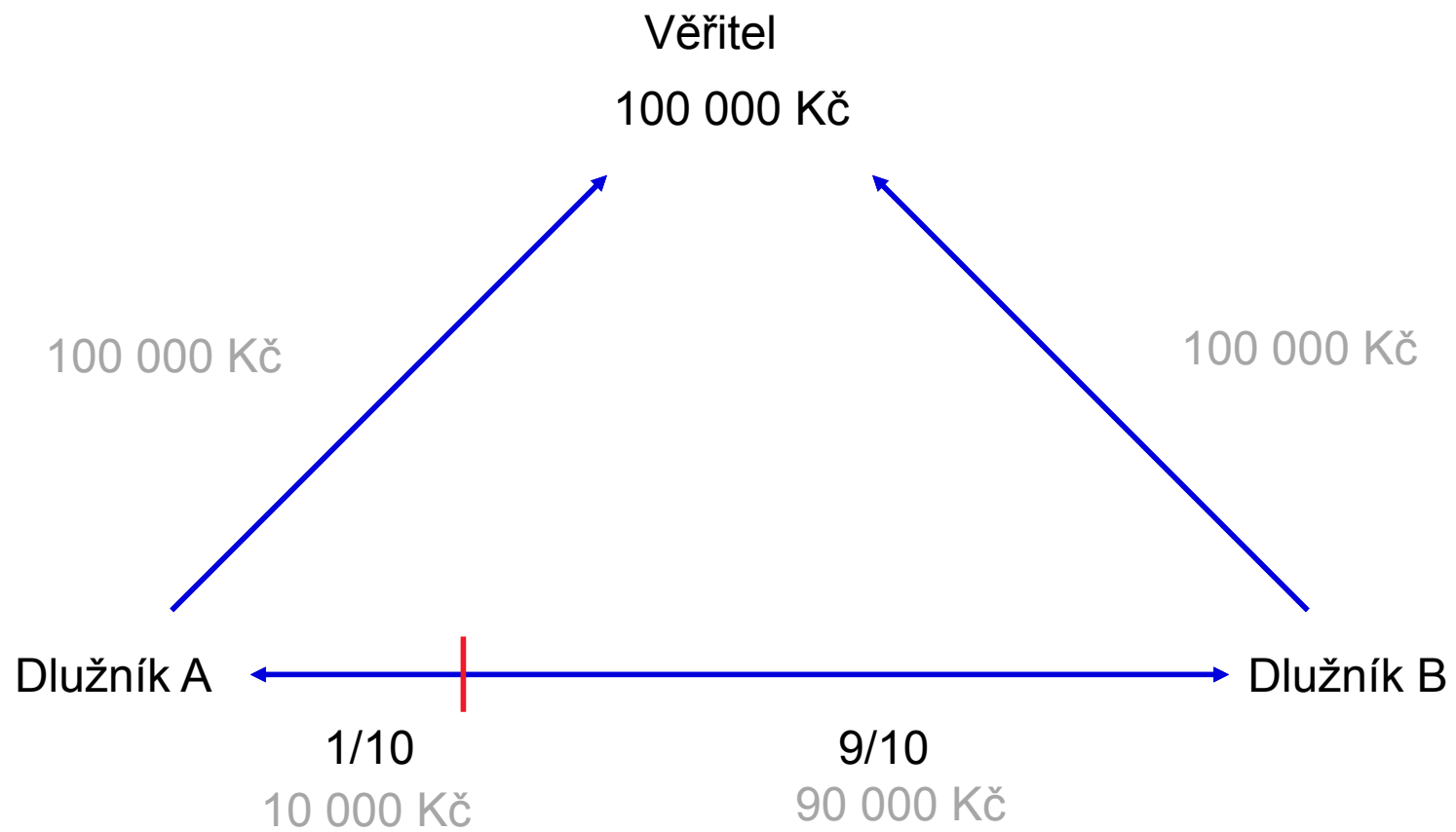
- Existuje tolik závazků, kolik je dlužníků (věřitelů). Všechny tyto závazky však zanikají, jakmile jeden z dlužníků plnil dlužný předmět, nebo jakmile jeden z věřitelů obdržel dlužný předmět plněním dlužníkovým.

Vnitřní x vnější vztah

- **vnější vztah:** vůči druhé straně závazku
- **vnitřní vztah:** mezi více zavázanými, resp. oprávněnými navzájem
 - podíl: míra, kterou se subjekty podílí na společném dluhu, resp. pohledávce
 - bezpodílové solidární závazky: SJM

Pasivní solidarita

- Dlužné plnění má poskytnout dlužník A nebo dlužník B (případně více dlužníků).
- Každý z dlužníků je povinen plnit samostatně celé plnění (dlužníci nejsou povinni plnit společně).
- Plnění všech dlužníků, jimiž jsou povinni, jsou identická.
- Jednotlivé solidární povinnosti jsou samostatné, ale jsou vzájemně spojeny identitou předmětu závazku.

Důsledky samostatnosti solidárních povinností

- Platnost obligační smlouvy se zkoumá ke každému z dlužníků samostatně.
- Plnění jednoho z dlužníků může být samostatně omezeno podmínkou nebo doložením času.
- V některých případech zániku závazku může zaniknout povinnost plnit jednomu z dlužníků, aniž to bude mít vliv na povinnost ostatních.

Důsledky identity předmětu solidárních závazků

- Každý dlužník je povinen plnit celý předmět závazku, ale věřiteli se má dostat předmětu závazku pouze jednou.
- Dlužník nemůže jednostranně žádat, aby byl předmět rozdělen mezi spoludlužníky a aby byl povinen plnit jen díl.
- Věřitel může požadovat splnění celého předmětu od kteréhokoliv solidárního dlužníka, anebo může žádat splnění od několika spoludlužníků podle podílů, které si sám určí.
- Vyzve-li věřitel k plnění některého z dlužníků (nebo na něj podá žalobu), nezaniká tím povinnost plnit ostatním dlužníkům, ostatní dlužníci jsou nadále povinni plnit, dokud není splněno.

Dodatečná ujednání

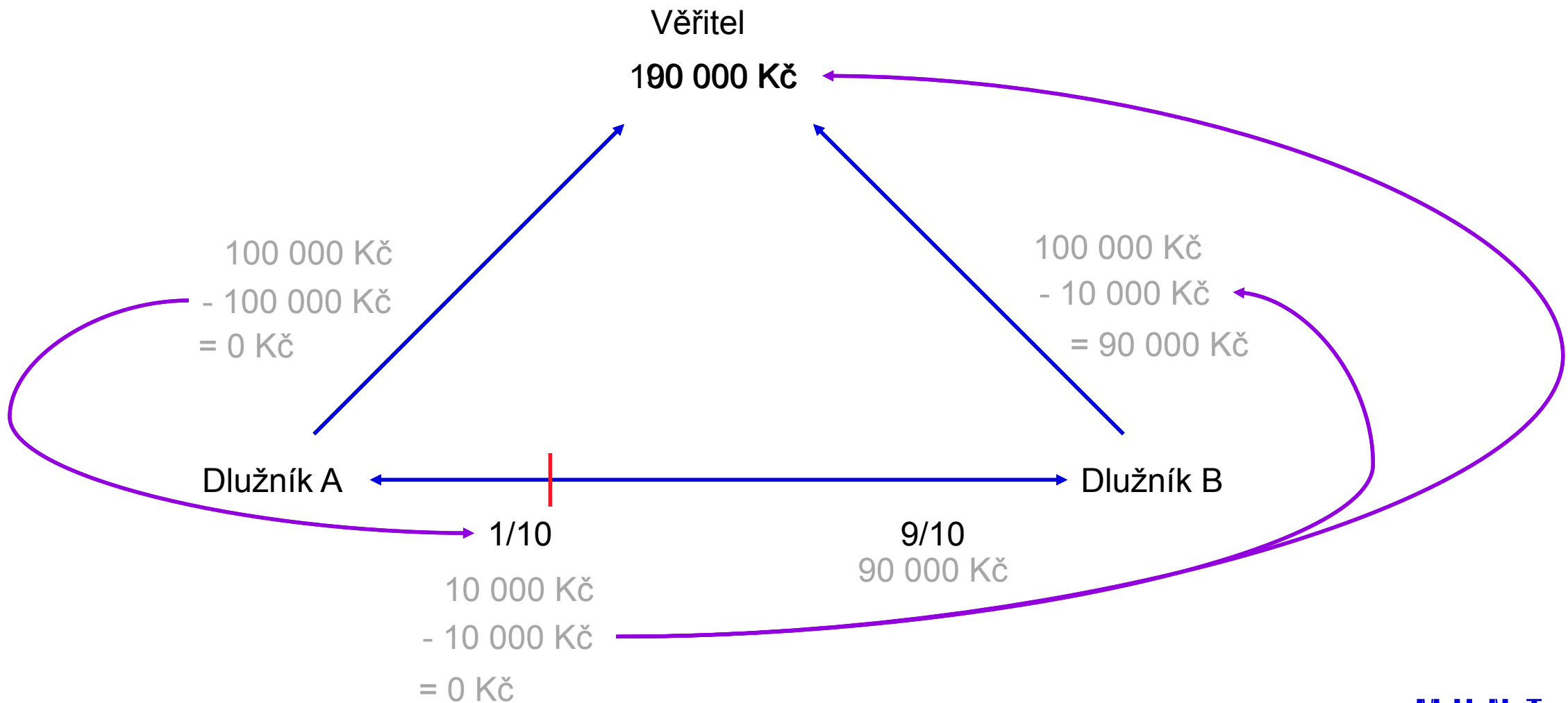
- To, co si dlužník dodatečně smluví s věřitelem, týká se jen jeho.
- Ujednání nemohou být k újmě ostatním spoludlužníkům, stejně tak výhody svědčí pouze danému spoludlužníkovi.
- Pokud by se dohoda měla vztahovat na všechny spoludlužníky, musí mít jednající spoludlužník zástupčí oprávnění (zastoupení se nijak nepresumuje).
- Jde-li však ze strany dlužníků o výhodu, i zde lze uplatnit úpravu smlouvy ve prospěch třetího (§ 1767 a násl.).
- Např. uznání dluhu platí jen mezi dlužníkem, jenž uznal svůj dluh a věřitelem.

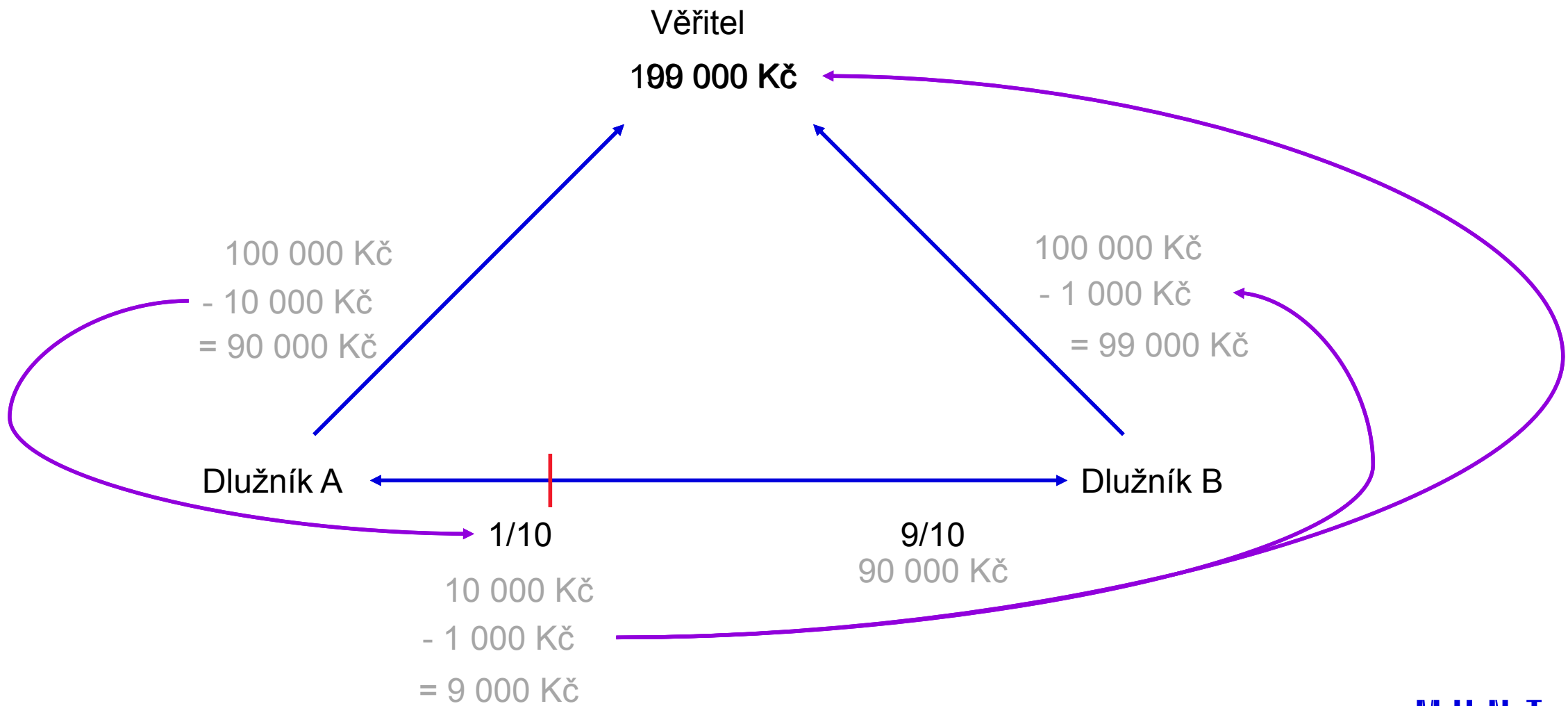
Některé případy zániku solidárních dluhů

- Splnění
 - Vychází ze zásady, že věřiteli se má předmětu závazku dostat jen jednou. Splnění má vždy vliv na všechny spoludlužníky, a to i splnění částečně.
- Započtení
 - Má stejný účinek jako splnění.
 - Lze započíst i pohledávku spoludlužníka, avšak pouze do výše jeho podílu (§ 1984/1).
- Nemožnost plnění
 - Pokud se plnění stane nemožným jen pro některého ze spoludlužníků, ostatní spoludlužníci nejsou nijak osvobozeni.
- Splynutí
 - § 1994 věta první: „*Splynutím práva věřitele a povinnosti jednoho z dlužníků zavázaných společně a nerozdílně zaniká dluh do výše odpovídající podílu tohoto spoludlužníka.*“

Prominutí dluhu

- Působí in personam, tj. vůči dlužníku, jemuž byl dluh prominut.
- Částečně však má vliv i na dluhy ostatních spoludlužníků.
- § 1996 odst. 1: „Promine-li věřitel dluh jednomu z dlužníků zavázaných společně a nerozdílně, má prominutí dluhu účinky vůči ostatním spoludlužníkům v rozsahu podílu toho spoludlužníka, který byl ze závazku propuštěn.“

Vztah mezi spoludlužníky

- Zásadně nevyplývá ze solidarity
- Výjimky
 - Domněnka o rovnosti podílů § 1875
 - Regresní vztah § 1876
- Úprava je podpůrná

Notifikace

- Uplatní-li věřitel proti některému ze spoludlužníků více, než odpovídá jeho podílu, vyzumí o tom tento spoludlužník ostatní a dá jim příležitost, aby uplatnili proti pohledávce své námitky.
- Při porušení notifikační povinnosti mohou ostatní spoludlužníci uplatnit své námitky, jež měli vůči věřiteli, vůči dlužníkovi.

Preventivní regres

- Dlužník má právo požadovat, aby ostatní dlužníci splnili dluh podle podílů, které na ně připadají, nebo aby ho v tomto rozsahu dluhu jinak zbavili.
- Na postavení věřitele to však vliv nemá, dlužník je povinen plnit v celém rozsahu, i když spoludlužníci (postižníci) preventivnímu regresu nevyhoví.

Následný (rozvrhový) regres

- Vyrovnal-li spoludlužník více, než činí jeho podíl, náleží od ostatních spoludlužníků náhrada.
- Nemůže-li některý ze spoludlužníků splnit, rozvrhne se jeho podíl poměrným dílem na všechny ostatní.
- Nejde o subrogační regres (§ 1937)
- Vzniká jako samostatné nové právo.
- Předmět plnění nemusí být totožný s předmětem plnění solidárního závazku.

Zvláštnosti solidárně nedílných závazků (§ 1869 1. varianta)

- Jde o solidární závazky
- Nedělitelnost plnění se projeví v:
 - věřitel nemůže požadovat částečné plnění
 - předmět regresu se odlišuje od toho, co bylo plněno věřiteli

Aktivní solidarita

- Dlužník je povinen poskytnout plnění věřiteli A nebo věřiteli B (případně více věřitelům).
- I zde je tolik závazků, kolik je věřitelů, avšak pouze jeden předmět plnění.
- Dlužník má právo plnit celý předmět kterémukoliv věřiteli.
- Právo volby zaniká uplatněním předstihu.
- Jakmile některý z věřitelů o plnění požádá, musí dlužník plnit tomuto věřiteli.

Některé případy zániku solidárních pohledávek

- Splnění
 - Vychází ze zásady, že dlužník je povinen předmět plnění plnit jen jednou. Splnění má vždy vliv na všechny spoluvěřitele, a to i splnění částečně.
- Započtení
 - Má stejný účinek jako splnění.
 - Lze započíst i pohledávku jiného spoluvěřitele, avšak pouze do výše jeho podílu (§ 1984/2).
- Nemožnost plnění
 - Jelikož je plnění nemožné pro dlužníka, zaniká dluh v celém rozsahu.
- Prominutí dluhu
 - § 1996/2: „*Promine-li dlužníku dluh jeden z věřitelů oprávněných společně a nerozdílně, zbavuje to dlužníka dluhu v rozsahu podílu tohoto spoluvěřitele.*“

Splynutí

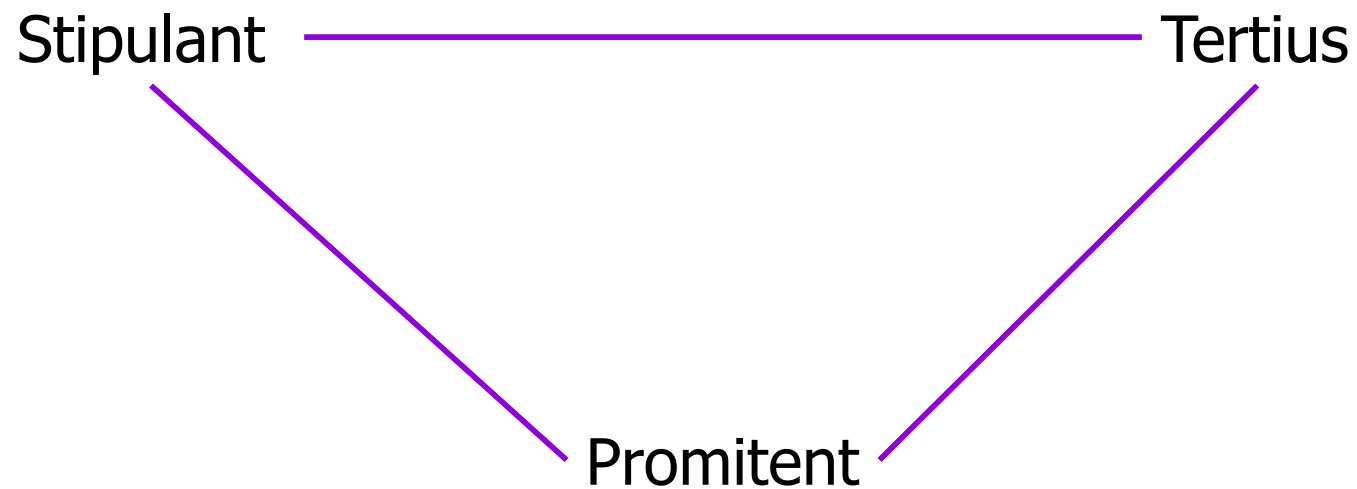
- § 1878 odst. 2: „Spojí-li se pohledávka a dluh v osobě jednoho ze spoluvěřitelů, zanikají tím i pohledávky ostatních spoluvěřitelů vůči dlužníku.“ (převzato z § 429 odst. 2 BGB)
- § 1994 věta druhá: „Splynutím povinnosti dlužníka a práva jednoho z věřitelů oprávněných společně a nerozdílně zaniká pohledávka do výše odpovídající podílu tohoto spoluvěřitele.“ (převzato z čl. 1301 CC)

Vnitřní věřitelský vztah

- Občanský zákoník výslovně nijak neupravuje.
- § 895 ozo: „Pokud z několika spoluvěřitelů, kterým tentýž celek byl slíben k ruce nerozdílné, ten, který obdržel pro sebe celou pohledávku, ručí ostatním věřitelům, jest rozhodnouti podle zvláštních právních poměrů mezi spoluvěřiteli. Není-li takového poměru, není jeden druhému ničím povinen.“
- Dnes obdobné řešení pro solidárně nedílné závazky (§ 1870)
- Zřejmě však přes 1868 odst. 1 (zásady spoluvlastnictví) je třeba použít § 1122 odst. 3, tj. rovnost podílů. Obdobné řešení je v BGB.

Smlouva ve prospěch třetí osoby

- § 1767 a § 1768

Podstata

- Jde o úmluvu mezi smluvníky, dle níž nemá být plněno jednomu ze smluvníku, nýbrž osobě třetí.
- Stipulant má právo požadovat, aby bylo plněno třetí osobě.
- Tertius je legitimován k tomu, aby přijal předmět plnění.
 - Přímé právo požadovat plnění však mít nemusí, záleží na obsahu, povaze a účelu smlouvy.
 - Nepravá x pravá smlouva ve prospěch třetího
 - Domněnka, že přímé právo má, pokud je plnění hlavně k jeho prospěchu.

Vztah mezi stipulantem a promitentem

- Jde o smluvní vztah (hlavní smlouva), k němuž se připojuje vedlejší ujednání – smlouva ve prospěch třetího (např. kupní smlouva, kde úplata má být poskytnuta třetí osobě).
- Stipulant má právo požadovat, aby bylo plněno třetí osobě.
 - Sám zásadně právo na přímé plnění nemá.
- Dokud tertius nenabyl přímého práva, lze se závazkem ze smlouvy ve prospěch třetího volně disponovat bez jeho souhlasu.
- Jakmile tertius nabyl přímé právo, nemohou mu být tyto dispozice na újmu (např. prominutí dluhu stipulantem se nevztahuje na právo tertius požadovat plnění).

Vztah mezi promitentem a tertiem.

- Tertius může být určen již ve smlouvě, nebo může být jeho určení ponecháno na vůli stipulantovi.
- Tertius v době uzavření smlouvy nemusí existovat.
- Tertius je v každém případě zmocněn přijmout plnění.
- Zda má právo požadovat plnění je třeba řešit případ od případu § 1767 odst.2.
- Kdy nabývá tertius přímé právo:
 - Historicky sporné
 - Bez své vůle již okamžikem uzavření smlouvy mezi stipulantem a promitentem, pro vznik nároku není potřeba ani notifikace (Sedláček).
 - Až okamžikem notifikace (Mayr, Vážný 5238)
 - Z obsahu smlouvy však může vyplynout jiné řešení.
- Jakmile nabyde přímé právo, stává se věřitelem.
- Tertius může právo na plnění odmítnout, pak se na něj hledí, jakoby právo nikdy nenabyl.
- Promitent je povinen plnit to, co sjednal se stipulantem. Námitky, jež má vůči stipulantovi, může uplatit i vůči tertiovi.

Vztah mezi stipulantem a tertiem

- Nemusí být znám důvod, proč má promitent plnit tertiovi.
- Vztah mezi stipulantem a tertiem tak může zůstat skrytý, aniž by to bylo na újmu platnosti smlouvy.
- Tertius při přijetí plnění reprezentuje stipulanta. Prodlení tertia tak zakládá prodlení věřitele i vůči stipulantovi.
- Tertius však není právním nástupcem stipulanta.
- Případné námitky ze vztahu mezi stipulantem a tertiem tak nemohou být uplatněny vůči promitentovi, pokud tento vztah nebyl učiněn součástí smlouvy.

Smlouva o plnění (k tíži) třetí osoby

- Jen smluvník může být dlužníkem.
- Podstatou je tak pouhý slib daný jedním smluvníkem druhému, že třetí osoba bude plnit.
- Ze smlouvy tak nevzniká přímé právo na plnění.
- Promitent se tak zavazuje:
 - že se přimluví u tertia, aby ujednaným způsobem splnil,
 - anebo že odpovídá za to, že tertius splní.
- V prvním případě promitent splní, pokud se řádným způsobem přimluví.
- Ve druhém případě odpovídá za škodu, pokud tertius nesplní. Jde tak o obdobu zajištění. Od ručení se liší tím, že zde není přímý dluh tertia.

Doporučená literatura

- HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník V. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, komentář k 1868-1878.
- LAVICKÝ, P. *Solidární závazky*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004
- SEDLÁČEK, Jaromír, SPÁČIL, Jiří, ed. *Obligační právo*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 3 sv. Klasická právnícká díla (Wolters Kluwer ČR). S 106 – 127.

Děkuji za pozornost!